

1.HUHTIKUUTA 2026

POHJOIS-KARJALAN
KULTTUURIHYVINVOINTISUUNNITEL
MA 2026-2029
LUONNOS

POHJOIS-KARJALAN MAAKUNTALIITTO
[YRITYKSEN NIMI]
[Yrityksen osoite]

Sisällys

Johdanto	2
1. Kulttuurihyvinvointimääritelmä	3
2. Painopisteet ja niiden kehittämistavoitteet	4
2.1. Hyvinvoivat ja toimintakykyiset asukkaat	5
2.2. Osallisuus ja yhteisöllisyys	6
2.3. Turvallinen arki ja ympäristö.....	7
2.4. Kulttuurihyvinvoinnin rakenteet ja kehittäminen	8
3. Arviointi ja seuranta.....	9

Johdanto

Pohjois-Karjalaan on laadittu toinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma, joka jatkaa ja syventää maakunnassa tehtyä kulttuurihyvinvoinnin kehittämistyötä. Suunnitelman laadintaa on koordinoit Pohjois-Karjalan maakuntaliitossa toiminut kulttuurihyvinvointiryhmä. Työn tueksi järjestettiin avoimia seminaareja, joihin osallistui laajasti kuntien, järjestöjen, hyvinvointialueen, oppilaitosten sekä kulttuuri- ja luovien alojen toimijoita. Seminaarien kautta suunnitelman valmisteluun saatiin monipuolisia ja laaja-alaisia näkemyksiä, jotka ovat vaikuttaneet keskeisesti suunnitelman sisältöön.

Kulttuurihyvinvointisuunnitelma kytkeytyy tiiviisti Pohjois-Karjalan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ohjelmaan (hyte-ohjelma). Suunnitelman kolme ensimmäistä painopistealuetta tukevat suoraan hyte-ohjelman tavoitteita, ja neljäs painopiste keskittyy kulttuurihyvinvoinnin rakenteiden ja palveluiden kehittämiseen osana maakunnallista hyvinvoinnin edistämistyötä.

Pohjois-Karjalassa kulttuurihyvinvointi nähdään osana arkea, elinympäristöjä ja paikallisia yhteisöjä. Taide ja kulttuuri tukevat hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta sekä vahvistavat yhteisöllisyyttä ja turvallisuuden kokemusta. Kulttuurihyvinvointisuunnitelma kokoaa yhteen tavoitteet ja toimenpiteet, joiden avulla kulttuurin merkitystä vahvistetaan osana maakunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.

Kulttuurihyvinvointisuunnitelma toimii yhteisenä työkaluna maakunnan toimijoille ja tukee yhteistyötä kulttuurihyvinvoinnin kehittämisessä. Sen tavoitteena on vahvistaa kulttuurin asemaa osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä rakentaa pysyviä toimintamalleja ja rakenteita.

1. Kulttuurihyvinvointimääritelmä

Kulttuuri on monimuotoista ja se on läsnä kaikkialla arjessamme. Se näkyy asuinympäristöissä, harrastuksissa sekä tavassamme olla ja elää. Kulttuuri ilmenee myös alueellisissa palveluissa, kuten kirjastoissa, museoissa, näyttelyissä, konserteissa ja esityksissä.

Kulttuurihyvinvoinnilla tarkoitetaan ihmisten kokemusta siitä, että taide ja kulttuuri tukevat hyvinvointia tai ovat siihen yhteydessä (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019). Kulttuurihyvinvoinnin ytimessä on ihmisen oma toimijuus taiteen ja kulttuurin kokijana ja tekijänä, jolla on kulttuurisia tarpeita ja oikeuksia. Tämä sisältää myös arjen kulttuurin. Kulttuuristen tarpeiden ja oikeuksien täyttyminen ja toteutuminen on kulttuurihyvinvointia: jokainen ihminen on omalla tavallaan kulttuurinen, luova ja itseään ilmaiseva – iästä, voinnista, elinolosuhteista tai elämäntilanteesta riippumatta. (Taikusydän, Lähde). Kulttuurihyvinvointikokemukset voivat olla yksilöllisiä, kuten käsitöiden tekeminen, tai yhteisöllisiä, kuten konserteissa käymistä. Kokemukset ovat moninaisia ja vaihtelevat sen mukaan, millainen kunkin ihmisen suhde taiteeseen ja kulttuuriin on.

Kulttuuritoimintaa ja kulttuurihyvinvointipalveluita toteuttavat muun muassa hyvinvointialue, kunnat, järjestöt, taiteilijat sekä luovan alan yrittäjät. Myös epämuodollinen toiminta, kuten kaveriporukan lukupiiri, on merkittävä osa kulttuurihyvinvointia.

Pohjois-Karjalan kulttuurihyvinvoinnissa huomioidaan paikalliskulttuurin rikkaan kulttuuriperinnön ohella arjen luovuus, liikkuminen, leikillisuus, luontosuhde sekä kulttuuriympäristöt. Keskeistä on palveluiden saavutettavuus ja niiden ennaltaehkäisevät vaikutukset sekä ihmisten osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja yhdessä tekemisen vahvistaminen. Alueen vahvuuksina tunnustetaan yhteinen tahtotila kehittämistyölle, monitoimijainen verkosto, vahva osaaminen sekä aktiivinen ja aikaansaava paikallistoiminta niin kaupungeissa kuin kylissä.

2. Painopisteet ja niiden kehittämistavoitteet

Kulttuurihyvinvointisuunnitelman painopistealueet ovat

1. Hyvinvoivat ja toimintakykyiset asukkaat
2. Osallisuus ja yhteisöllisyys
3. Turvallinen arki ja ympäristö
4. Kulttuurihyvinvoinnin rakenteet ja kehittäminen

Jokaiselle painopistealueelle on määritelty kehittämistavoitteet sekä esimerkkejä toimenpiteistä, mitä tavoitteiden saavuttamiseksi maakunnassa tulisi kehittää ja toteuttaa. Suunnitelman toimijoina ovat maakunnan asukkaat, kulttuuritoimijat, taiteilijat, kunnat ja hyvinvointialue, yritykset, koulutusorganisaatiot, kansalaisjärjestöt ja yhteisöt sekä muut toimijat.

Kulttuurihyvinvointisuunnitelman kolme ensimmäistä tavoitetta ja niiden toimenpiteet on suunniteltu tukemaan Pohjois-Karjalan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ohjelman (hyte-ohjelma) painopisteitä. Neljäs painopiste keskittyy kulttuurihyvinvoinnin rakenteiden ja palveluiden kehittämiseen (kuva 1).

Kulttuurihyvinvointitoimintaa ohjaavia arvoja ovat saavutettavuus, tasa-arvo, yhdenvertaisuus, arvostus sekä aito kohtaaminen ja kuuntelu.

Kuva 1. Kulttuurihyvinvointisuunnitelman neljä painopistettä

2.1. Hyvinvoivat ja toimintakykyiset asukkaat

Taiteella ja kulttuurilla on tärkeä merkitys asukkaiden hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn tukemisessa. Kulttuurihyvinvointi voi vahvistaa henkistä jaksamista, tukea mielenterveyttä sekä lisätä osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemuksia eri elämäntilanteissa. Taiteen ja kulttuurin kokeminen ja tekeminen voivat osaltaan ennaltaehkäistä hyvinvoinnin haasteita ja tukea arjessa selviytymistä.

Jokainen on kulttuurin kokija ja toimija. Kulttuuriset oikeudet muodostavat perustan sille, että kaikilla on mahdollisuus kokea ja harjoittaa kulttuuria. Jotta asukkaat voivat tehdä itseään koskevia terveyttä ja hyvinvointia edistäviä päätöksiä, heillä tulee olla tietoa kulttuurin ja taiteen vaikutuksista sekä tosiasiallinen mahdollisuus osallistua kulttuuritoimintaan omista lähtökohdistaan käsin.

Pohjois-Karjalassa kulttuurihyvinvointi kytkeytyy vahvasti arkeen, elinympäristöihin ja paikallisiin yhteisöihin. Maakunnan erityispiirteet, kuten pitkät välimatkat, monimuotoinen asutusrakenne sekä aktiivinen paikallistoiminta, korostavat kulttuuripalveluiden saavutettavuuden ja monikanavaisuuden merkitystä. Pohjoiskarjalaisilla tulee olla mahdollisuus kokea taidetta ja kulttuuria elämäntilanteestaan, asuinpaikastaan tai taloudellisesta asemastaan riippumatta sekä halutessaan osallistua sen luomiseen ja toteuttamiseen. Maakunnassa tuetaan omaehtoista harrastamista ja osallistumista sekä tehdään näkyväksi kulttuurin monipuoliset mahdollisuudet osana jokapäiväistä elämää.

Pohjois-Karjalan hyte-ohjelmassa painopisteen lähtökohtana on asukkaiden mahdollisuus tehdä itseään koskevia terveyttä edistäviä päätöksiä sekä se kuinka hänen ratkaisujensa tekemahdollisuuksia tuetaan hyte toimijoiden suunnittelu-, päätöksenteko- ja toimeenpanorakenteissa. Asukkaiden päätökset koskevat mm. ravintoa, liikuntaa, kulttuuritoimintaa sekä päihteettömyyden ja mielenterveyden ylläpitämistä. Palvelujen olemassaolo ja löydettävyys, tiedonsaanti palveluista sekä niihin pääsy ovat edellytyksiä päätösten toimeenpanossa ja elintapojen muutoksessa.

Tavoitteet:

- Asukkaiden tietoisuus kulttuurin vaikutuksista hyvinvointiin, terveyteen ja toimintakykyyn vahvistuu.
- Jokaisella on mahdollisuus arjen luovuuteen, itsensä toteuttamiseen ja kulttuurin kokemiseen riippumatta asuinpaikasta, taloudellisesta asemasta tai elämäntilanteesta.

Toimenpiteet:

- Viestimme asukkaille useilla väylillä ja useiden toimijoiden yhteistyönä kulttuurihyvinvointipalveluista ja kulttuurin vaikutuksista hyvinvointiin, terveyteen ja toimintakykyyn.
- Vahvistamme asukkaiden roolia aktiivisina osallistujina, toimijoina ja vaikuttajina kulttuurihyvinvointitoiminnassa.
- Edistämme uusia keinoja tukea asukkaiden mahdollisuuksia kulttuurin kokemiseen kuten esim. Kaikukortti, kulttuurikaverit ja -lähete.

- Tuomme kulttuuripalvelut monikanavaisesti lähelle asukkaiden arkea (koti, kuntien kulttuuripaikat, sote-toimipisteet, koulut, päiväkodit, asukkaiden omat yhteisöt).

2.2. Osallisuus ja yhteisöllisyys

Kulttuurihyvinvointitoiminta tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamiseen. Taide- ja kulttuuritoiminta luovat tiloja kohtaamiselle, yhdessä tekemiselle ja kokemusten jakamiselle. Kulttuuripalvelut ja -tapahtumat tukevat ihmisten välistä vuorovaikutusta, vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja voivat ehkäistä yksinäisyyttä ja syrjäytymistä.

Pohjois-Karjala on matalan osallisuuden aluetta. Paikallisesti osallisuus ja yhteisöllisyys rakentuvat vahvasti yhteisöissä, järjestöissä ja kylissä kaupunkeja unohtamatta. Kulttuurihyvinvointitoiminta tarjoaa asukkaille mahdollisuuksia osallistua, vaikuttaa ja tuoda esiin omia näkemyksiään riippumatta iästä, taustasta tai elämäntilanteesta. Taiteen ja kulttuurin keinoin voidaan madaltaa osallistumisen kynnyksiä ja tukea ihmisten rohkeutta olla mukana yhteisessä toiminnassa.

Kulttuurihyvinvointitoiminta tukee asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia ja paikallisdemokratiaa. Luovat ja osallisuutta edistävät toimintatavat voivat auttaa tekemään päätöksentekoa ymmärrettävämmäksi ja saavutettavammaksi sekä tuovat esiin asukkaiden kokemuksia ja tarpeita. Pohjois-Karjalassa kulttuurihyvinvointitoiminnan keinoin vahvistetaan yhteisöjen elinvoimaa, sukupolvien välistä vuorovaikutusta sekä monimuotoisten kohtaamisten syntyä osana arkea.

Pohjois-Karjalan hyte-ohjelmassa painopisteen lähtökohtana on asukkaiden merkityksellisuuden kokemuksen sekä alueen pitovoiman edistäminen. Tavoitteena on ehkäistä ja vähentää asukkaiden yksinäisyyden kokemusta sekä tukea heidän vaikutusmahdollisuuksiaan. Suunniteltaessa hyte-palveluita käyttäjien osallistaminen sekä monialaisten yhteistyörakenteiden kehittäminen palveluiden toteutuksessa on tärkeää.

Tavoitteet:

- Kulttuurihyvinvoinnin edistämisen rooli yhteisöllisyyden tukemisessa ja yksinäisyyden vähentämisessä on tunnistettu, tunnustettu ja hyödynnetty
- Paikalliset yhteisöt, järjestöt ja asukkaat ovat mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa kulttuurihyvinvointitoimintaa
- Taide ja kulttuuri tukevat paikallisdemokratian toteuttamista

Toimenpiteet:

- Julkisorganisaatiot hyödyntävät taidetta ja luovia menetelmiä asukkaiden osallisuuden ja näkemysten saamiseksi päätöksenteon tueksi
- Kehitämme asukkaiden ja kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksia ja -kanavia sekä osallisuutta kulttuurihyvinvointipalveluiden avulla
- Tuemme sukupolvien välisten ja monikulttuuristen kohtaamisten toteutumista
- Tuemme järjestöjen ja kulttuuritoimijoiden toimintaedellytyksiä kulttuurihyvinvoinnin edistäjinä

- Kehitämme mahdollisuuksia osallistumiseen esimerkiksi kulttuurikahvilatoiminnan ja yhteiskyyditysten järjestämisellä

2.3. Turvallinen arki ja ympäristö

Taide- ja kulttuuri toiminnalla voidaan tukea turvallista arkea ja ympäristöä monin tavoin. Kulttuurihyvinvointi vahvistaa ihmisten välistä luottamusta, yhteenkuuluvuuden tunnetta ja yhteisöllisyyttä, jotka ovat keskeisiä turvallisuuden kokemuksen kannalta. Yhteinen tekeminen ja osallistuminen kulttuuri toimintaan lisäävät sosiaalista vuorovaikutusta ja voivat vahvistaa arjen hallintaa ja selviytymiskykyä. Turvallinen arki muodostuu asuin ympäristöissä, paikallisissa yhteisöissä ja ihmisten arjen kohtaamisissa. Taide ja kulttuuri voivat lisätä asuinalueiden viihtyisyyttä ja elinvoimaa sekä tukea myönteistä suhdetta omaan elinympäristöön. Kulttuurihyvinvointitoiminta tuo ihmisiä yhteen, vahvistaa yhteisiä toimintatapoja ja edistää keskinäistä ymmärrystä eri väestöryhmien välillä.

Kulttuurihyvinvointi tukee myös yhteisöjen kykyä kohdata muutoksia ja kriisejä. Taiteen ja kulttuurin keinoin voidaan vahvistaa henkistä jaksamista, sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja luottamusta tulevaisuuteen. Pohjois-Karjalassa kulttuurihyvinvointitoiminnan avulla voidaan osaltaan tukea asukkaiden resilienssiä, ehkäistä väkivaltaa ja syrjäytymistä sekä edistää hyviä väestösuhteita ja turvallista arkea kaikissa elämäntilanteissa.

Pohjois-Karjalan hyte-ohjelmassa painopisteen lähtökohtana on, että maakunta on kaikille ja kaikenikäisille hyvä ja turvallinen paikka asua ja elää. Turvallisuuden edistämistä toteutetaan asumisen, ympäristön, pelastus-, liikunta-, kulttuuri- ja muiden palvelujen sekä liikenneyhteyksien suunnittelussa ja toteuttamisessa. Palvelut, toiminnot ja ympäristö ovat saavutettavissa sekä esteettömiä ja ne suunnitellaan kaikkien osallisuus huomioiden. Asukkaille turvataan edellytykset vähimmäistason turvaavaan toimeentuloon ja huolenpitoon kaikissa elämäntilanteissa. Työelämän ulkopuolella olevien henkilöiden paluuta ja siirtymistä työelämään tuetaan koulutus-, kuntoutus- ja työllisyyspalveluiden avulla

Tavoitteet:

- Taide ja kulttuuri toimivat resilienssin ja kestäväen hyvinvoinnin edistäjänä ja niiden keskeinen merkitys huoltovarmuuden ja turvallisuuden vahvistajana on tunnistettu
- Taide- ja kulttuuri toiminta vahvistavat ihmisten välistä ymmärrystä ja yhteistyötä eri väestöryhmien välillä

Toimenpiteet:

- Vahvistamme ja lisäämme alueen asukkaiden kohtaamisia kulttuurin keinoin turvallisuuden ja viihtyisyyden kokemuksen edistämiseksi
- Ylläpidämme kulttuurihyvinvointitoiminnalla henkistä kriisinkestävyyttä ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä vahvistamme yhteiskunnallista eheyttä.
- Hyödynnämme kulttuurihyvinvointitoimintaa väkivallan vähentämisessä, kotoutumisessa ja hyvien väestösuhteiden rakentamisessa.

2.4. Kulttuurihyvinvoinnin rakenteet ja kehittäminen

Kulttuurihyvinvoinnin edistäminen edellyttää toimivia rakenteita, yhteistyötä ja yhteistä ymmärrystä kulttuurin merkityksestä hyvinvoinnin ja terveyden tukemisessa. Jotta taide ja kulttuuri voivat olla luontevia osia asukkaiden arkea ja palveluja, tarvitaan selkeitä toimintatapoja, osaamista sekä pysyviä yhteistyörakenteita eri toimijoiden välillä.

Pohjois-Karjalassa kulttuurihyvinvointia edistetään yhteistyössä kuntien, hyvinvointialueen, järjestöjen, kulttuuritoimijoiden, taiteilijoiden, koulutusorganisaatioiden, yritysten ja muiden yhteisöjen kanssa. Monitoimijainen yhteistyö mahdollistaa kulttuurihyvinvoinnin palvelujen kehittämisen, käyttöönoton ja juurtumisen osaksi maakunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä. Yhteistyön avulla vahvistetaan myös kulttuurialan toimintaedellytyksiä ja ammattilaisten osaamisen hyödyntämistä kulttuurihyvinvointipalveluissa.

Kulttuurihyvinvointipalvelujen suunnittelu, toteutus ja käyttö edellyttävät osaamista sekä kulttuurihyvinvoinnin käsitteen ja tavoitteiden yhteistä ymmärrystä. Pohjois-Karjalassa on tärkeää vahvistaa toimijoiden tietoisuutta kulttuurihyvinvoinnin mahdollisuuksista sekä kehittää rahoitus- ja toimintamalleja, jotka turvaavat toiminnan jatkuvuuden. Näin kulttuurihyvinvointi muodostuu näkyväksi, arvostetuksi ja pysyväksi osaksi maakunnallista hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.

Tavoitteet:

- Maakunnassa toimii pysyvä kulttuurihyvinvoinnin yhteistyörakenne.
- Kulttuurihyvinvoinnin käsite ja merkitys ymmärretään laajasti kaikilla yhteiskunnan sektoreilla.
- Kulttuurihyvinvoinnin edistäminen on näkyvä ja arvostettu osa maakunnallista hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä.
- Rahoitus- ja toimintamallit turvaavat kulttuuripalveluiden jatkuvuutta, toimintaedellytyksiä ja kulttuurialan ammattilaisten työllistymistä kulttuurihyvinvointipalveluihin.

Toimenpiteet:

- Alueella toimii kulttuurihyvinvointiryhmä ja -verkosto (esim. Taikusydän-verkosto)
- Organisaatioihin on nimetty kulttuurihyvinvoinnin yhdyshenkilöt/ -koordinaattorit ja heidän yhteystietonsa ovat julkisesti saatavilla
- Vahvistamme kuntien, hyvinvointialueen, yhdistysten sekä kulttuuritoimijoiden tietoisuutta ja osaamista kulttuurihyvinvoinnista
- Kulttuurihyvinvointityö tehdään näkyväksi kunnan ja hyvinvointialueen päätöksenteossa ja toiminnassa
- Lisäämme yhteistyötä sote-, hyte- ja kulttuurihyvinvointipalveluiden yhdyspinoilla
- Tuemme kulttuuritoimijoiden osaamista kulttuurihyvinvointipalvelujen tuottamiseen

- Kehitämme kulttuurihyvinvointitoiminnan tilaus- ja tarjousjärjestelmää

3.Arviointi ja seuranta

Kulttuurihyvinvointisuunnitelman toteutumista ja tavoitteiden edistymistä seurataan osana Pohjois-Karjalan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kokonaisuutta. Seuranta kytkeytyy olemassa oleviin HYTE-rakenteisiin ja -prosesseihin kunnissa, hyvinvointialueella, järjestöissä sekä muissa alueellisissa toimijaverkostoissa.

Kulttuurihyvinvoinnin edistymistä ja kehittymistä seurataan näiden rakenteiden lisäksi erillisessä kulttuurihyvinvointiryhmässä. Ryhmä kokoaa yhteen eri toimijoiden näkemyksiä, seuraa suunnitelman painopisteiden toteutumista sekä tukee yhteistyön ja toimintamallien kehittämistä maakunnassa. Kulttuurihyvinvointiryhmä toimii myös tiedonvaihdon ja yhteisen oppimisen foorumina.

Arvioinnissa painottuvat toiminnan ja rakenteiden kehittyminen, monialainen yhteistyö sekä kulttuurihyvinvointitoiminnan saavutettavuus ja laajuus. Seurannassa hyödynnetään olemassa olevaa hyvinvointitietoa, kuten HYTE-indikaattoreita sekä kuntien ja hyvinvointialueen hyvinvointikertomuksia, soveltuvin osin. Kulttuurihyvinvointitoiminnan vaikutuksia tarkastellaan osana laajempaa hyvinvoinnin kokonaisuutta, ja arvioinnissa huomioidaan myös toimijoiden ja asukkaiden kokemukset.

Seurannan tuottamaa tietoa hyödynnetään kulttuurihyvinvointisuunnitelman kehittämisessä, toimenpiteiden suuntaamisessa sekä yhteistyön vahvistamisessa ohjelmakauden aikana.